

FÖREBILDANDE TEMAN I INTERKULTURELLT KRISTET LEDARSKAP: EN MISSIOLOGISK LÄSNING AV MELBA PADILLA MAGGAY OCH NORMAN WIRZBA

MARIA KARLSSON

Akademi för Ledarskap och Teologi
maria.karlsson@altutbildning.se

ABSTRACT ❀ Artikeln argumenterar för att ledarskap i en globaliserad värld behöver kännetecknas av interkulturell kompetens. En kort redogörelse för hur kulturantropologi och kommunikationsvetenskap kan berika denna kompetens ges. Vidare presenteras två böcker av Melba Padilla Maggay och Norman Wirzba som exemplifierar den typ av reflektioner som bearbetas inom interkulturell teologi och förser med en grund för förebildande perspektiv för kristet interkulturellt ledarskap. Artikeln visar att böckernas bidrag till frågan om interkulturellt ledarskap framför allt består i att de synliggör behovet av förtätade församlingspraktiker och ger inspiration till hur sådan praktiker skulle kunna ta sig uttryck. ❀

INTRODUKTION

Vi lever i en globaliserad värld präglad av sociala, kulturella och ekonomiska förändringar. Människor, varor och idéer rör sig i snabbare takt än någonsin över jorden och samspelar och kolliderar på ständigt nya sätt.

I den frikyrkliga gren av den globala kristenhet som jag tillhör betonas ofta att kyrkan är kallad att leva och gestalta Guds rike i form av såväl inkarnerad mission som i arbete för fred, försoning, rättvisa och skapelseomsorg. Det är en komplex uppgift som kräver att de som leder trossamfund, missionsorganisationer och lokala kristna församlingar har både bredd och djup i sin kompetens om de ska vara trogna den holistiska ambitionen.

Ledarskap idag kräver interkulturell bildning och kompetens – oberoende av var i världen man befinner sig. I en kristen gemenskap, där ambitionen är att leva inkarnerat i mötet med andra, behöver syftet med interkulturell bildning och kompetens gå djupare än att nöja sig med att kunna kommunicera hjälpligt med människor från andra kulturer.

Aposteln Paulus skriver i sina brev om kristen gemenskap som en kropp, där alla delar hänger ihop till en enhet (Rom 12; 1 Kor 12). Han beskriver den också som en familj (Rom 8; Ef 5:21–6:4). Dessa starka gemenskapsbegrepp – kropp och familj – fångar också hos aposteln in ett missiologiskt perspektiv på kristen gemenskap, ett gudomligt uppdrag att sprida och gestalta evangeliet i en värld som i vår tid präglas av rotlöshet, migration, klimatutmaningar, polarisering, individualism, orättvisor och många andra förhållanden som sliter isär ”kroppar” och söndrar ”familjer”.¹

Interkulturell teologi är ett akademiskt forskningsfält som vuxit fram de senaste decennierna. Där undersöks och reflekteras teologiskt över komplexa globala utmaningar, liksom de som nämns här ovan. Utifrån läsningen av två böcker med interkulturella teologiska teman har jag valt att i den här artikeln ställa frågan: ”Vilka interkulturella bidrag kan böckerna ge till kristet ledarskap – både dess teori och praktik?”

De författare som jag läst – Melba Padilla Maggay och Norman Wirzba – tar sig an frågor som den interkulturella teologin intresserar sig för, det vill säga teologiska frågor som uppstår i skärningspunkten mellan reli-

¹ Se till exempel Mikael Tellbe, *Paulus mot väggen: Arton raka frågor och lika många försök till svar* (Stockholm: Libris, 2019), 231.

gion, kultur, politik och det globala samhället. Jag motiverar mitt val av författare och ger en introduktion till dem nedan.

BEHOVET AV INTERKULTURELL KOMPETENS OCH INTERKULTURELL TEOLOGI

I Bibelns olika böcker och texter finns inbyggda spänningar och en komplexitet som gör att Bibeln kan te sig motsägelsefull. Samtidigt skapar en dynamisk mångfald. Här vill jag aktualisera spänningen mellan det *lokala* och *universella*, och mellan *hem* och *exil*. Spänningen mellan det lokala och universella blir extra tydlig om vi jämför inkarnationen med pingstdagen. I inkarnationen föds Gud in i en specifik kultur och tid och identifierar sig med människans villkor på djupet (till exempel Luk 2; Joh 1:14; Apg 10:36–43; Fil 2:6–8). Samtidigt skildrar Bibeln även pingstdagen, då Anden ges åt var och en, oavsett språk och kultur – dock inte på ett sätt som skapar homogenitet, utan på ett sätt där mångfalden berikar och vitnar om Guds storhet (Apg 2:1–13).²

I Bibeln uttrycks också den ständiga längtan efter ett hem, till exempel det ”förlovade landet” (1 Mos 13:14–17; 2 Mos 3:7–8; Jes 65:16–25; Jer 31; Klag 5) eller ”himlen” (Fil 3:20; 1 Thess 4:13–18; Upp 21). Men Israels folk och de första kristna tvingades leva i exilens rotlöshet och som ”gäster och främlingar” (Hebr 11:13). Motsvarande spänningar mellan lokalt och universellt samt hem och exil präglar även vår samtid. Därför behöver kristen gemenskap både förstå dem och lära sig förena olika perspektiv och ideal utan att det sker på bekostnad av något som skaver.

HJÄLP ATT FÖRSTÅ DEN ANDRE

I forskning om interkulturell kompetens är begreppet ”kultur” centralt, och det finns också ett fokus på kommunikation över kulturgränserna. De teoretiska perspektiven hämtas därför ofta från kulturantropologin

² Se till exempel Roland Spjuth, *Om Gud och allt annat: Grunddrag i kristen tro* (Malmö: Spricka förlag, 2019), 235; jfr Ched Myers, *Gud är papperslös: Biblisk tro och rättvisa för invandrare* (Varberg: Argument förlag, 2017).

eller kommunikationsvetenskapen. Eftersom ett grundläggande ideal i kristen mission är inkarnationen har missionsvetenskapen undersökt olika kulturella sammanhang och hur evangeliet kontextualiserats för olika målgrupper i kyrkornas mission. Missionsantropologer som Paul G. Hiebert och Charles Kraft har genom sina kontextualiseringsmodeller gett missionärer redskap att försöka formulera och leva ut inkarnerade vittnesbörd och deras böcker har stärkt missionärernas interkulturella kompetens.³

I en del litteratur och i många modeller kring kulturförståelse och ledarskap finns en statisk förståelse av kultur, där man tänker sig att varje kultur har en tydligt närmast oföränderlig essens. Genom att förstå denna inre kärna erövrar man förståelsen av den specifika kulturen.⁴ Annan litteratur lyfter fram en mer dynamisk förståelse av kultur och betonar kulturernas föränderlighet, variationen mellan individer inom kulturerna och varnar för den generalisering och stereotypisering som en statisk kultursyn kan föra med sig. Här fokuseras i stället beskrivningar av kultur som fenomen och vad som händer när olika grupper och individer möts. Att förstå sig själv och vad som format en, samt utveckla egenskaper som nyfikenhet, empati, flexibilitet, social förmåga, kommunikationsfärdigheter och att vara medveten om maktförhållanden i kulturmöten är några exempel på vad som framhålls som viktiga kompetenser.⁵ Kathryn Tanners kulturteori, som Berglund beskriver i sin artikel i detta nummer av *HYBRID*,⁶ är ett exempel på en kulturteori med dynamisk syn, där de

³ Se till exempel Hieberts modell kring kritisk kontextualisering och hans ”set-theory” i Paul G. Hiebert, *Anthropological Reflections on Missiological Issues* (Grand Rapids: Baker, 1994) och Charles H. Krafts modell kring dynamisk ekvivalens i idem, *Issues in Contextualization* (Pasadena: William Carey Library, 2016).

⁴ Se till exempel Geert Hofstede så kallade ”6D-model of National Culture” (online: <https://geerthofstede.com/culture-geert-hofstede-gert-jan-hofstede/6d-model-of-national-culture/>), databasen World Values Survey (online: <https://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>) eller Richard D. Lewis, *When Cultures Collide: Leading Across Cultures* (Boston: Nicholas Brealey Publishing, 2018).

⁵ Se till exempel Jonas Stier, *Kulturmöten: En introduktion till interkulturella studier* (Lund: Studentlitteratur, 2019) eller Darla K. Deardorff, red., *The SAGE Handbook of Intercultural Studies* (Thousand Oaks: SAGE Publications, 2009).

⁶ Carl Johan Berglund, ”Thekla från Ikonion: Fornkyrkans bortglömda förebild”, *HYBRID* 2 (2024): 1–25.

mänskliga beteendena och deras förändring står i centrum. Det går också att hitta litteratur och modeller som försöker kombinera statistiska kulturmodeller med insikter som den dynamiska kultursynen ger.⁷

Kulturteorierna bidrar till att förstå och praktisera mission på ett mer inkarnerat sätt. Det är viktigt och kan utan tvekan ge konstruktiva bidrag till dem som har ledaruppdrag i interkulturella sammanhang. Men ett för stort fokus på det kulturspecifika riskerar att stå i kontrast till att man vill hitta vägar till universalitet och till integration mellan olika kulturella grupper. Forskning kring så kallad församlingsplanering har visserligen visat att det är lättare att forma homogena församlingar än heterogena,⁸ men det kan då sägas kollidera med ett bibliskt ideal där församlingen ses som en gemenskap där ingen längre är ”jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna” (Gal 3:28).⁹ Såväl inkarnationstanken som enhetstanken har i kristen tro sin utgångspunkt i Gud själv,¹⁰ och det betyder att kristet interkulturellt ledarskap behöver teologisk reflektion och inte bara relevanta sociologi eller kultur- och kommunikationsteorier.

Om man i en församling vill bygga en gemensam kultur där trosidentitet blir viktigare än etnicitet, kultur, kön och klass kräver det att identiteten går på djupet och omfattar mer än bara undervisning. Lära och praxis behöver koppla an till hela människan med hennes fysiska, psykiska och andliga behov som hon möter i vardagen, och den behöver också möta de reella utmaningar och behov som finns i samhället och världen.¹¹ Vårt samhälle rymmer idag en berikande mångfald, men det är också en mångfald där exempelvis ekonomiska skillnader, bostadssegregation och åsiktspolarisering splittrar samhällsgemenskapen.

⁷ Se till exempel Øyvind Dahl, *Human Encounters: Introduction to Intercultural Studies* (New York: Peter Lang, 2016).

⁸ Se till exempel Donald McGavran ”Homogenous Unit Principle” i idem, *Understanding Church Growth* (Grand Rapids: Eerdmans, 1990).

⁹ Peter T. Lee och James Sung-Hwan Park, ”Beyond People Group Thinking: A Critical Reevaluation of Unreached People Groups”, *Missiology* 46/3 (2018): 212–225.

¹⁰ Lee och Park, ”Beyond”, 218.

¹¹ Se till exempel Vhumani Magezi och Christopher Magezi, ”Holistic Ministry Approach to Migration: Towards a Practical Theological and Integrated Ecclesiological Model”, *In die Skriflig* 56/1 (2022): 1–8.

INTERKULTURELL TEOLOGI

De senaste decennierna har Interkulturell teologi vuxit fram som ett nytt forskningsfält inom missiologi (missionsstudier). Närliggande fält är "World Christianity"¹² och "Anthropology of Christianity",¹³ men där "World Christianity" huvudsakligen (men inte enbart) har en historisk approach och beskriver och reflekterar över framväxten av den globala kyrkan, medan "Anthropology of Christianity" undersöker lokala varianter av kristen tro och dess utövare och därmed är etnologisk och empirisk till sin natur, har interkulturell teologi ett *systematiskt* fokus. Henning Wrogemann definierar interkulturell teologi som: "in-between theology with regard to such factors as audience, media, power, methodology, plurality and connectivity".¹⁴ Den interkulturella teologin tar sig alltså an frågor som globaliseringen för med sig och reflekterar teologiskt kring dessa.

I missionsprojekt eller i mångkulturella församlingar som jag har erfarenhet av har det ofta funnits ett fokus i ledaruppdraget att utveckla förmågan att förstå och kommunicera med människor över kulturgränser, för att förmedla evangeliet till andra på ett kontextualiserat sätt eller för att öka förståelsen församlingsmedlemmar emellan. Kulturanthropologi, kommunikationsteorier och missionell teologi är kompetenser som lyfts som viktiga, ofta i kombination med att betona betydelsen av goda språkkunskaper.¹⁵ Det är tveklöst relevanta kompetenser, men i interkulturellt ledarskap är det också angeläget att reflektera teologiskt över församlingens roll i relation till de globala utmaningar som vi alla står inför som mänsklighet. Här tror jag att den interkulturella teologin kan bidra med viktiga perspektiv.

¹²För en introduktion till detta forskningsfält, se Charles C. Farhadian (red.), *Introducing World Christianity* (Chichester: Wiley-Blackwell, 2012); Jehu Hanciles, *World Christianity: History, Methods, Horizons* (New York: Orbis Books, 2021).

¹³För en introduktion till detta forskningsfält, se Fenella Cannell (red), *The Anthropology of Christianity* (Duke University Press Books, 2006).

¹⁴Henning Wrogemann, "Intercultural Theology as In-Between-Theology", *Religions* 12/1014 (2021).

¹⁵ALT:s Program för mission och interkulturella studier (PROMIS, tidigare Missionsinstitutet) har delvis formats av detta synsätt.

I den här artikeln kommer jag analysera två böcker som bearbetar angelägna globala och interkulturella frågor teologiskt, med syftet att relatera det som skrivs till frågan om ledarskap. Ingen av författarna jag valt skriver specifikt om ledarskap, och det är en av mina poänger. Mitt syfte är att läsa och försöka lyfta lärdomar och tematik i böcker som inte räknas som typisk ”ledarskapslitteratur” för att visa på att de kan vara till nytta och inspiration för ledarskap i församling och mission. Melba Padilla Maggay har jag valt för att hon är en evangelikal kvinna från det globala Syd, men också för att hon kombinerar sin kunskap kring språk, socialantropologi, interkulturell kommunikation och teologi med ett engagemang mot globala orättvisor på ett spännande och konstruktivt sätt. Norman Wirzba är ingen teolog som jag sett hänvisas till inom det missionsvetenskapliga evangelikala/pentekostala fält där jag verkar, men jag kände till att han skriver om tematik som är relevant för mitt fält och var därför nyfiken på vilka perspektiv han kunde tillföra.

Hittills har jag i denna artikel gett en introduktion till interkulturell kompetens och interkulturell teologisk reflektion och menat att de är viktiga aspekter att beakta i reflektioner kring kristet ledarskap. Nedan gör jag först en kort beskrivning av författarna och ger en övergripande bild av böckernas innehåll. Därefter presenterar jag tematik i böckerna som jag funnit intressant och relevant att relatera till frågan om ledarskap. Eftersom jag finns i ett frikyrkligt församlingssammanhang har jag i första hand haft denna kontext i åtanke när jag velat hitta bidrag till kristet ledarskap, även om detta inte utesluter relevans för bredare grupper.

TEOLOGERNA OCH LITTERATUREN

Melba Padilla Maggay är en filippinsk författare, socialantropolog och social aktivist som skriver om kultur, social förändring och integrerande mission.¹⁶ Hon har grundat ”Institute for Studies in Asian Church and

¹⁶ Integral mission är ett begrepp som vill omfamna en holistisk syn på mission, där såväl kristen evangelisation som socialt ansvar ryms. Begreppet härstammar från Latinamerika, men har genom Lausannerörelsen spridits globalt. Det används framför allt i evangelikala sammanhang.

Culture” och finns med i flera olika internationella kristna nätverk. För den här studien har jag läst *Global Kingdom, Global People: Living Faithfully in a Multicultural World*.¹⁷

Norman Wirzba är professor vid Duke Divinity School och författare till ett flertal böcker. Han bedriver forskning och undervisning i skärningspunkten mellan teologi, filosofi, ekologi och agrar- och miljöstudier. Hans böcker används även i ledarskapsutbildningar vid Duke Divinity School. I den här artikeln lyfter jag fram boken *Food and Faith: A Theology of Eating*.¹⁸

Nedan kommer jag först ge en beskrivning av innehållet i respektive bok. Därefter presenterar och analyserar jag perspektiv som jag menar kan berika frågan om interkulturellt ledarskap.

GLOBAL KINGDOM, GLOBAL PEOPLE

I boken *Global Kingdom, Global People* vill Padilla Maggay belysa några frågor som globaliseringen har aktualiserat och sätta dem i dialog med bibliska texter. Trots att hon återkommande gör exegetiska analyser använder hon inte bibeltexterna som ett bevismaterial eller en instruktionsbok. Hennes bibelreflektioner ska i stället ses som ett försöka att få insikter i en tid då vi inte alltid har ett språk för att beskriva det som sker. Hon låter såväl stora samtidsfrågor som personliga livsfrågor få speglas i olika bibelberättelser.

Framför allt bearbetar Padilla Maggay tre frågeställningar som rör identitet och multikulturalismens utmaningar: myten om välståndets omfördelning, globala drömmar och den globala kyrkan. Boken delas in i tre delar: ”The Roots of Culture” (kapitel 1–5), ”The Global Village: Living in a Multicultural World” (kapitel 6–9) och ”Missions in Context: McWorld and the Gospel” (kapitel 10–12), samt ett postscript.

¹⁷ Melba Padilla Maggay, *Global Kingdom, Global People: Living Faithfully in a Multicultural World* (Carlisle: Langham Global Library, 2017).

¹⁸ Norman Wirzba, *Food and Faith: A Theology of Eating* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).

Hon resonerar först kring vad det innebär att vara skapad till Guds avbild och samtidigt vara ”av” *adamah* (det hebreiska begreppet, som liknar ordet för människa, *adam*, återfinns i 1 Mos 2) och hur vi som människor hanterar det uppdrag vi fått av Gud att kultivera jorden, det vill säga skapa kulturer.¹⁹ Hon beskriver flera konsekvenser av syndafallet och menar att vi idag lever i en värld där ekosystemet är i akut kris, och global media och global marknaden formar människors föreställningsvärld (eng. ”imagination”) på sätt som överträffar de lokala kulturernas formande av människan.²⁰ Teknologi och marknad har i flera avseenden ersatt kyrka och stat som de krafter som definierar det offentliga rummet och samhällslivet.

Trots och tack vare globaliseringen kvarstår djupa orättvisor i världen. I flera länder har fattigdomen hos ”underklassen” snarare intensifierats, trots globaliseringens retorik om att utplåna fattigdomen.²¹ Livet i de moderna storstäderna bär tydliga spår av syndafallet, men Padilla Maggay vänder sig mot civilisationskritik som hävdar att allt civilisationsbyggande är en konsekvens av syndafallet. Hon påminner läsaren om att Bibeln börjar i en trädgård och slutar i en stad – det himmelska Jerusalem.²² Här varnar hon för globaliseringens homogeniserande krafter som hon menar kan skapa ett nytt Babylon. Därför behöver kristna fundera över vilket slags rike eller stad de tillhör.

I bokens första del varnar Padilla Maggay också för det hon kallar syndafallets ”myter”, det vill säga narrativ som formar hur kristna tänker och lever sina liv, men som leder fel. Hon hävdar att många kristna befinner sig i en ”epistemologisk kris”,²³ där ideologier och tankekartor har kommit att sätta människan i centrum i stället för Gud. Centralt i den mänskliga synden är högmodet, som vill få människan att bli som Gud. Det ger upphov till ”falsk” epistemologi, till alienation och till egoism och habegär,

¹⁹ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, kapitel 1–2.

²⁰ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, kapitel 3, 5.

²¹ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, kapitel 6.

²² Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 54.

²³ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 29.

alltså det begär som driver den ekonomiska marknaden. I boken varnar hon alltså för att reducera livet till att bara handla om ekonomi.

Padilla Maggay jämför också globaliseringens framgångssagor med berättelsen om Babels torn. Är globaliseringen ett nytt Babel som kännetecknas av likformande makt och fel fokus? Världen har på många sätt blivit en ”global by”, men det leder inte automatiskt till social integration. Snarare ser vi att det finns stora svårigheter med att uppnå detta. Nationer som en gång drömde om multikulturalism inser nu att det är ganska svårt att hålla samman ett sådant samhälle.²⁴ I Bibeln ser Padilla Maggay minst två alternativa vägar till social integration. Det ena är *sambörighet genom likformning*, som i berättelsen om Babels torn. Det andra är *pingstdagens ideal*, där Anden skapar en enhet i och genom mångfald.²⁵

I den andra delen av sin bok utvecklar Padilla Maggay teologiska modeller för hur man kan leva tillsammans i en mångkulturell värld. Hon använder bibliska motiv om Guds folk som ”gäster och främlingar” och kopplar det till nutidens migrationsutmaningar och arbete för mänskliga rättigheter. Hon pekar på att Bibeln uppmanar till ”gästfrihet” och ”omsorg” om främlingen, men att det också finns motiv för att bevara kulturella eller nationella identiteter. Människan är inte särskilt benägen att omfamna dem som är annorlunda, och drömmen om ett liberalt öppet och pluralistiskt samhälle format på mänskliga rättigheter tror inte Padilla Maggay på. Det kan däremot bli en verklighet när den heliga Anden får verka i olika kulturer och ge vägledning och kraft.

I den tredje delen av boken beskriver Padilla Maggay hur globaliseringen har fört med sig en ny ekonomisk världsordning, som hon är mycket kritisk till då hon menar att den förstärker och fördjupar orättvisorna i världen. Därför målar hon upp visionen om en annorlunda ekonomi utifrån den eskatologiska visionen i Jes 65:17–25, som hon tolkar som en

²⁴ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 44, 108.

²⁵ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 47, 123. För liknande resonemang kring Babylon och globalisering, se Myers, *Gud är papperslös*.

betoning av vikten av att avslöja det hon kallar för ”Mammon”.²⁶ I ljuset av olika bibliska motiv drömmar hon om en ny ekonomisk världsordning där de fattiga är i centrum och där resultat utvärderas i andra termer än ekonomisk vinst eller förlust. Här är hennes bibelutläggningar kompletterade med exempel från Filippinerna och berättelser ur hennes eget liv – berättelser där de nuvarande ekonomiska systemens skevheter blir tydliga.

När Padilla Maggay argumenterar för kontextualisering och kulturförståelse överlappar argumentationen med teoribildningar från såväl kulturantropologi som kommunikationsvetenskap. När hon kritiserar den globala ekonomin kan en tydlig aktivistisk ådra noteras. Men när hon till sist ska beskriva strävan att vara kyrka i en globaliserad värld tar hon sin utgångspunkt någon helt annanstans. I stället för att presentera strategier för kulturförståelse eller en programförklaring för ekonomisk rättvisa väljer hon att berätta om ”det slaktade lammet på tronen”²⁷ och betonar de gemensamma praktikernas styrka i kristen gemenskap. Hon framhåller också vikten att namnge ”vår tids avgudar”²⁸ och avslöja dem.

I sin utläggning för hur man kan göra detta finns en hel del konstruktiv kritik riktad mot inte minst kristna i väst. Med världen sedd genom sina asiatiska glasögon riktar hon bland annat kritik mot de västerländska kyrkornas symbios med vad hon menar är en linjär, abstrakt och analytisk kultur. I stället vill hon se kyrkor och kristna gemenskaper som ger större utrymme för liturgi, för det kroppsliga och en djupare delaktighet. En sådan kyrka är ett tecken för härskarna och makterna och vittnar om att Jesus är Herre, menar Padilla Maggay.²⁹

FOOD AND FAITH

Norman Wirzba säger att han i sin bok vill utveckla teologiska teman som trädgård, synd, offer, eukaristi, försoning och gemenskap så att betydelsen

²⁶ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 82–91.

²⁷ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 120–121.

²⁸ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 132–133.

²⁹ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 133–134.

av det han kallar "creaturely membership" (ung. "delaktighet i skapelsen" eller "medskapande") kan förstås bättre. Hans ambition är att skriva "a theological imaginary of eating that aims to be illuminating and compelling".³⁰ Med ätandet som utgångspunkt slår han fast att ätande är en moralisk och teologisk fråga, för att sedan visa hur modernismen har urvattnat och reducerat den till en fråga om råvaror. Som en motkraft till denna "dekontextualisering" av ätandet blir det därför viktigt för honom att lyfta fram ätandet som en andlig övning,³¹ samt att reflektera kring ätandets ekologiska sammanhang och plats i skapelsen. Det sistnämnda görs genom att beskriva trädgården som platsen för mänsklighetens identitet och kallelse. Här väver han samman trädgårdens och odlandets betydelse i ekosystemet med människans behov av rötter, näring och mänsklig kultivering. Han pekar på trädgårdsmästarens viktiga roll och ser Gud och Jesus som prototyper för trädgårdsmästare som ger näring åt och tar sig an världen.³²

I en fallen värld har vårt ätande slutat fungera som det var tänkt och det påverkar våra livsmiljöer, våra ekonomier och våra kroppar. Wirzba talar om syndigt eller syndfullt ätande och menar att vårt ätande förbinder oss med andra och samtidigt som ätande ger liv förutsätter det också död. "Ätstörningar" av olika slag uppstår när vi inte är beredda att ta ansvar för varandra och ätandets ekologiska, ekonomiska och fysiologiska dimensioner.³³

Wirzbas bok riktar skarp kritik mot vår tids livsmedelsindustri och de effekter han menar att den har på skapelsen. För Wirzba är det viktigt att påvisa livets och ätandets kostbarhet och hur det gått förlorat sen människan förlorade kontakten med marken, odlandet och djuren. För att någon eller något ska kunna äta måste i regel något annat liv dö. Det här leder honom in på att tala om ätande i termer av *offer* och *offrande*. Han skriver att offer ofta förknippas med en våldsamt akt som krävs för att blid-

³⁰ Wirzba, *Food and Faith*, förord.

³¹ Wirzba, *Food and Faith*, kapitel 1.

³² Wirzba, *Food and Faith*, kapitel 2.

³³ Wirzba, *Food and Faith*, kapitel 3.

ka en vredgad Gud, men argumenterar i stället för en betoning av offer som en förnyelse av liv genom självuppoftande och tjänande. Här lyfter han nattvarden som ett exempel. Nattvarden blir därmed en nyckel till att förstå liv i gemenskap, en kollektiv väg till att delta i och spegla Guds trinitariska liv.³⁴

När kristna konsumerar Jesus som ”livets bröd” (Joh 6) sker enligt Wirzba en förvandling av ätandet, eftersom de dras in i Jesu liv och hans sätt att vara i världen.³⁵ Kristi verk handlar därför inte främst om att rädda individuella själar utan om att leda människor in i ett sant, överflödande, evigt uppståndelseliv. Syndfullt ätande degraderar och förstör liv. Eukaristiskt ätande ärar och främjar liv och skapar en kultur av tjänande, gästfrihet och gemenskap. Eukaristiskt ätande handlar för Wirzba också om att utgöra en motkraft och protest mot dagens livsmedelsekonomier och livsmedelskultur. När kristna på djupet förstår ätandet som en delaktighet i liv och död borde det resultera i tacksamhet och firande. Det finns alltså här en djup andlig och praktisk betydelse i att ”tacka Gud för maten” eller ”be Gud välsigna maten”.³⁶ Vår tids kultur kring mat och ätande kännetecknas enligt Wirzba vidare av otacksamhet och han argumenterar därför för att bordsbörens ord ytterst kan ses som en politisk handling – att tacka Gud för maten bryter med världens sätt att förhålla sig till mat och livsmedel och erkänner att människan och hela världen är Guds.

Wirzba skriver också om himlen och ätande och ser inte himlen som en flykt från den här världen eller en frigörelse från den utan som en plats där Anden har förvandlat relationer på ett sådant sätt att livets fullhet blir synligt. Ätande spelar roll i detta liv och i det kommande för att det är en realisation av Guds eviga gemenskapsbyggande liv (eng. ”communion-building life”),³⁷ om är ofullkomligt nu, men som en dag kommer bli fullkomligt.

³⁴ Wirzba, *Food and Faith*, kapitel 4–5.

³⁵ Wirzba, *Food and Faith*, kapitel 5.

³⁶ Wirzba, *Food and Faith*, kapitel 6.

³⁷ Wirzba, *Food and Faith*, kapitel 7.

BÖCKERNAS BIDRAG TILL INTERKULTURELLT LEDARSKAP

I de två böckerna är det dels de teologiska reflektionerna kring aktuella frågor (behovet av kulturella rötter, migrations- och integrationsutmaningar, klimathot, kapitalismens konsekvenser med mera) som är relevanta för en pastor eller församlingsledare att ta till sig. Där finns tematiker som med fördel kan användas fortbildande för ledaren och användas i förkunnelse och undervisning. Men författarna kopplar också den teologiska reflektionen till praxis och ger mångbottnade beskrivningar av praktikerna, vilket gör teorin lättare att applicera i konkreta församlingssammanhang och ger kristna ledare exempel på hur de kan gestalta ett sätt att leva annorlunda som blir förebildande för andra.³⁸ Nedan diskuteras dessa aspekter genom att återvända till de introduktionen nämnda spänningarna mellan *lokalt* och *universellt* samt *hem* och *exil*.

HEM OCH EXIL

Författarna pekar på att det inte bara är den som fått fly eller flytta från sitt land som befinner sig i exil – exilen är djupare och mer omfattande än så. Det finns en form av exil som skapats genom teknologisk, ideologisk och ekonomisk utveckling som distanserar mänskligheten från skapelsen och från Gud. Padilla Maggay beskriver det så här:

All cultures have some primal sense of a cosmic breakdown, of a "wrath shed abroad in the universe", that needs appeasing.³⁹

I en globaliserad värld som slits isär av polarisering och exploateras på ett sätt som om naturresurser vore oändliga finns det anledning att tala om kosmisk kollaps. Padilla Maggay är inte ensam om att uppmärksamma denna existentiella kris av kosmiska mått – vi hör om den dagligen i våra nyhetsmedier och från forskare och vetenskapsmän. Gus Speth säger:

³⁸ Varken Wirzba eller Padilla Maggay skriver om formella ledarskapsideal, men det finns en hel del i deras resonemang som överensstämmer med det som Mikael Tellbe, "Alla kan leda: Om ledaren som förebild i pastoralebren", *HYBRID 2* (2024): 107–133, menar kännetecknar informellt ledarskap, där karaktärsdaning och att leda med sitt liv och Jesus som förebild blir centralt.

³⁹ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 29.

I used to think that the top environmental problems were biodiversity loss, ecosystem collapse, and climate change. But I was wrong. The top environmental problems are selfishness, greed, and apathy. To deal with those issues we need a cultural and spiritual transformation and we scientists do not know how to do that.⁴⁰

Kristet interkulturellt ledarskap arbetar däremot med kulturell och andlig transformation. Frågan som den interkulturella teologin skulle kunna ställa till kristna ledare är om de anser att kyrkan kan vara ett svar på Speths rop på hjälp. Det är en vanlig frikyrklig tanke att församlingen utgörs av ett folk som är ”gäster och främlingar i den här världen” (Joh 17:16; Heb 11:13–16), eftersom dess identitet och tillhörighet finns hos Gud och ska formas av Guds rikes värderingar.⁴¹ Ibland har denna typ av tänkande lett till att kyrkan har fokuserat på att ”vinna själar för evigheten” och fäst mindre vikt vid skapelseomsorg eller arbete för fred och rättvisa.⁴² Både Wirzba och Padilla Maggay har ett annat sätt att tänka. De vill inspirera kyrkan att vara ett profetiskt tecken och en förvandlande gemenskap i den här världen. I kyrkan finns ofta människor som brinner för rättvisefrågor, integration eller miljöfrågor, men deras engagemang riskerar ibland att ses sidoverksamheter och det är inte alltid pastorerna eller ledarskapet prioriterar dem.⁴³ Detta utmanas av Wirzba och Padilla Maggay, eftersom de i sina teologiska reflektioner berör frågor som de menar är centrala i Bibeln och för hur kristna bör leva sina liv och

⁴⁰ Detta citat, som blivit mycket populärt, närmast viralt, uttalades först av Speth på en konferens där han deltog. Hör honom kommentera citatet på <https://earthcharter.org/podcasts/gus-speth/>. Speth har bland annat arbetat som dekanus vid Yale School of Forestry and Environmental Studies samt professor i juridik med fokus på miljölagar vid Vermont Law School. Han har bland annat grundat ”Natural Resources Defense Council” och tjänstgjort som rådgivare till presidenterna Jimmy Carter och Bill Clinton. Han är flerfaldig författare och pristagare av ”Blue Planet Prize”.

⁴¹ Se vidare Nils-Eije Stävare, ”Att höra Kristi församling till: Medlemskap ur ett kyrkohistoriskt perspektiv”, i Jan-Åke Alvarsson (red.), *Medlemskap: En tvärvetenskaplig studie av medlemskap i Pingströrelsen* (Institutet för Pentekostala Studier, 2011), 42–43.

⁴² Se vidare artikel fem i Lausannedeklarationen där rörelsen tar avstånd från och beklagar att man tidvis sett evangelisation och socialt engagemang som motpoler när de är ömsesidigt beroende av varandra (<https://lausanne.org/content/covenant/lausanne-covenant>).

⁴³ Det är inte ovanligt att församlingsmedlemmar finns med i nätverk och organisationer som till exempel ”God Jord”, ”Talita”, ”fd nätverket Speak”, ”A’Rocha” med flera – hur kan ett församlingsledarskap bättre ta vara på deras engagemang och kunskaper?

därmed är relevanta för alla som utlägger och undervisar Guds ord. I det som följer kommer därför de delar av författarnas teologiska resonemang som relaterar till frågor om ”hem” och ”exil” att diskuteras.

PADILLA MAGGAY OM HEM OCH EXIL

När Padilla Maggay tar sig an frågor relaterade till ”exil” utlägger hon Jer 29:4–7, en text där Gud uppmanar folket i exil ”att göra allt för att få den stad som de deporterats till att blomstra”⁴⁴ och påminner om hur vägen till att blomstra på nytt är en process i flera steg som kräver att man tar människors känslor, erfarenheter och frågor på allvar. För att visa på detta ställer hon ett antal frågor som kan ses som relevanta i mötet med migranter: ”Hur hanterar man sorgen och uppgivenheten som kommer med exilen?”; ”Hur när man ett hopp om återvändande samtidigt som man vill slå ner sina rötter på den nya platsen?”; ”Hur blir man en del av det nya samhället utan att falla för dess frestelser?” Svaren på dessa frågor ges med hjälp av bibeltexter och bibelberättelser på sådant sätt att ropen och frågorna används som en spegel för vår tids migranter i exil. Detta skulle kunna tänkas vara ett grepp som är fruktbart i kristna interkulturella sammanhang, eftersom Bibeln i dessa som regel utgör en gemensam grund för förståelse. Padilla Maggay är tydlig med att det går att hitta mening i exilen och mod att våga slå ner bopålar på nytt, men att man samtidigt kan behöva sörja och längta efter sitt förlorade ”Sion”. Personer som inte lever i exil behöver därför knyta an till denna smärta:

It is conventional wisdom for those of us who sit comfortably in our pews to talk about biblical ”balance.” We tend to judge those who rant and bellow and annoy us with their social justice passions as somewhat obsessive and unstable. Yet the experience of injustice is such that it does make people rise to fever pitch. It is only those who do not feel enough indignation over oppression and victimization, or who have not suffered injury from firsthand experience of cruel powers, who can afford to talk of balance.⁴⁵

⁴⁴ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 65–72.

⁴⁵ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 76.

För att någon ska våga ”slå ner bopålarna” på nytt behöver denne, enligt Padilla Maggay, tro att det kan finnas ett nytt hem. Hur kan man då vara ett hem för alla? Padilla Maggay funderar över vad det innebär att vara ”en jude för judarna och en grek för grekerna” (jfr 1 Kor 9:19–23) och konstaterar att i dagens värld är det svårare än någonsin att försöka lyckas med detta:

In a diverse, multicultural world, we are being stretched to make an effort to discover sameness, to find a way of being together when face to face with neighbors whose strange customs challenge our own. In a time of ”liquid modernity” and constant flux, we are being stretched like a versatile Greek actor, to wear many masks, and become ”all things to all men so that we might, by all possible means save some”.⁴⁶

Hon visar med exempel från Apg 13, 15 och 17 hur evangeliet kontextualiseras in i det kulturella sammanhanget på olika sätt för att människorna man ville nå var olika, och påminner om Eugene A. Nidas övertygelse att varje kultur har sin egen inre logik som ter sig rationell för gruppen.⁴⁷ Utomstående behöver därför avvakta med fördömanden innan de till fullo förstår vad som ligger bakom kulturella uttryck och traditioner som de finner märkliga eller rent av barbariska. De behöver också kunna relatera budskapet de vill förmedla så att det relaterar till den begreppsvärld och de djupstrukturer som finns i kulturen de vill nå. I detta sammanhang riktar Padilla Maggay kritik mot i synnerhet västerländska teologer (och missionärer):

Theologians have unfortunately inherited a Greek habit of mind, abstracting what we see as the ”core” or ”the essence” of the Gospel, and then assuming that such a reductionist and disembodied formulation will connect and move all other peoples.⁴⁸

⁴⁶ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 106.

⁴⁷ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 113. Nida var en amerikansk lingvist som är mest känd för att ha utvecklat den dynamiska ekvivalensteorin som haft stor betydelse för modern bibelöversättning, se till exempel Eugene A. Nida och Charles R. Taber, *The Theory and Practice of Translation, With Special Reference to Bible Translating* (Leiden: Brill, 1969).

⁴⁸ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 116.

Djupstrukturerna i våra kulturer ändras sällan över tid, om ens någonsin, menar Padilla Maggay, och därför är det viktigt att ta dem i beaktande när man står i tvärkulturell eller interkulturell kommunikation, inte minst när man vill att människor ska förstå evangeliet. Missionärer har blivit varse utmaningarna med kulturella djupstrukturer när de har utvärderat sina missionsinsatser och konstaterat att kontextualiseringen inte alltid fått avsedd effekt. I dag behövs kompetensen att kontextualisera på djupet inte bara på missionsfältet utan också i Sverige – dels för att vi lever i en mycket mer mångkulturell kontext än tidigare, dels för att Sverige inte längre är en kultur där kristendomen formar svenskarnas livsnarrativ.

WIRZBA OM HEM OCH EXIL

När Wirzba skriver om att hitta sin plats i livet börjar han i Edens trädgård där människan (*adam*) är vad hon är tack vare sin relation till jorden (*adamah*) och sin relation till Gud som blåser liv i henne. Han vill peka på att hela skapelsen hänger ihop och att människan blir den hon är genom sin relation till Gud, varandra och resten av skapelsen. Jorden är människans hem och en plats att älska. Han skriver att individers kroppar inte bara befinner sig på olika platser, utan att platser också flyttar in i kropparna genom mat, dofter, ljud, beröring och annat som ens sinnen lär sig förknippa med en viss plats. Samtidigt menar Wirzba en av de saker som definierar det postmoderna livet är att människan i hög utsträckning lever i det Marc Augé kallat "non-places".⁴⁹ Hon tillbringar allt större del av sin tid på genomresa – i affärer och hotell, på flygplatser, framför skärmar och bankomater. Hon har allt mindre verklig kontakt för att hon alltid är på väg. När människor håller sig själva tillbaka eller blir hindrade från att interagera på djupet med en viss plats så blir de desorienterade. Denna desorientering, menar Wirzba, kan fördjupas till en fundamental förvrängning av vem hon bör vara och vad hon ska göra.

Att vara i exil handlar alltså enligt Wirzba inte bara om att vara på fel plats, det vill säga en fråga om logistik. Det innebär också att platsen man

⁴⁹Wirzba, *Food and Faith*, 40.

befinner sig på inte harmoniserar med de uppfattningar och beteenden som format en, vilket gör moralisk och andlig urskiljning svårt. I en globaliserad och urban värld har människan förlorat förståelsen för hur hon kan äta på ett sätt som gör skapelsen till ett livgivande hem för mänskligheten. Det man inte förstår tenderar man dessutom att ignorera, så resultatet blir att vi nu har en situation där människans konsumtionsmönster har lett till industriella och globala former av livsmedelsproduktion som underminerar skapelsens totalhälsa. En sådan livsstil leder enligt Wirzba till desorienterade liv och missriktade begär ("synd"), som man behöver omvända sig ifrån. Wirzba kallar denna livshållning för "att äta i exil" och visar på hur odlandet av en trädgård kan vara ett sätt att öva upp sin uppmärksamhet till att få syn på denna synd och ge förståelse för hur människan hör ihop med jorden, växterna, djuren och med det som senare ligger på tallriken.

Trädgårdsarbete handlar inte bara om trädgårdar, säger Wirzba. Det är ett jobb som avslöjar mänsklighetens karaktär och en demonstration av vilka man anser sig själv och skapelsen vara. Här ser man, konkret och praktiskt, hur människan relaterar till naturen, till andra varelser och ytterst också till Skaparen. Människan upptäcker detta om hon är beredd att hedra dessa relationer genom arbete och fest, inte om hon ser ner på och utnyttjar dem. Här blir Gud som "trädgårdsmästare" en träffsäker bild som kan hjälpa den kristne förstå att den gudomliga skaparkraften framför allt handlar om att göra plats för andra att leva, växa och blomstra.

Ytterst gör Wirzba en teologisk omvärldsanalys som jag menar är träffande och som utmanar ett modernt sätt att leva. Att som ledare kunna göra den här typen av kopplingar mellan globala utmaningar och den enskilde individens vardag tror jag är viktigt och nödvändigt i ett interkulturellt ledarskap. Och precis som Wirzba menar tror jag att ett sådant ledarskap behöver kunna motverka känslor av uppgivenhet genom att visa på hoppfulla praktiker som gör skillnad.

LEDARSKAP I EXILEN

Exilmotivet kan alltså fungera som en relevant analyskategori för att förstå församlingen, eftersom den frikyrkliga församlingen i Sverige skulle kunna sägas befinna sig i ”exil” – i bemärkelsen att den lever i en värld som inte överensstämmer med Guds rikes ideal och principer, man är inte riktigt ”hemma”.⁵⁰ I svenska frikyrkoförsamlingar och i deras närområden finns dessutom många människor som förlorat sina ursprungsplatser och rötter, människor som kanske inte vågar, inte vill eller inte tillåts rota sig på nytt i det ”nya” landet.⁵¹ Där finns också människor som lever stressade liv, alltid på väg och som inte förmår förbli i nuet på en plats, precis som Wirzba beskriver.⁵² Hur leder man då en församling i exilen? En kort summering av vad författarna pekar på skulle kunna vara: ha urskillning, inspirera till att leva annorlunda, förstå kraften och djupen i lovsången, sabbaten och nattvarden och se till att församlingen idkar gästfrihet.⁵³ Vad innebär då detta?

Padilla Maggay argumenterar för att den kristna församlingen lever i en tid där det råder en kamp mellan olika verklighetsuppfattningar, där mediakonstruktioner och grupptänkande får henne att tro på berättelser som egentligen inte överensstämmer med det liv hon lever. För att avslöja sin tids avgudar och sätta in sina liv i Guds berättelse behöver församlingen (och dess ledare) därför profetisk urskillning. Här hämtar Padilla Maggay inspiration från Walter Brueggemans begrepp ”poetisk föreställningsförmåga” (eng. ”poetic imagination”), en praktik han beskriver som:

⁵⁰ Walter Brueggemann, *I de rotlösa land: Att predika om hemkomst och hopp* (Örebro: Libris, 2000).

⁵¹ Se till exempel rapporten ”Frikyrkan i Orten: Erfarenheter och utmaningar utifrån frikyrkans frånvaro och närvaro i 61 utsatta områden”, där rotlöshet och utanförskap framkommer i flera av berättelserna (rapporten finns online på <https://efk.se/download/18.45c4761c1877437d5871c77f/1683097740100/Rapport-Frikyrkan%20i%20orten-digital.pdf>).

⁵² Wirzba, *Food and Faith*, 39–40.

⁵³ Författarnas resonemang har en del likheter med Fredrik Wenell, ”Jesus som moralisk förebild i ett postkristet samhälle” *HYBRID 2* (2024): 134–161, där han skriver om diasporateologiskt förhållningssätt och Linda Trinkaus Zagzebskis resonemang kring beundran och imitation, där Jesus blir förebildande. I synnerhet Padilla Maggay betonar att Jesu liv är en modell att följa och tillbedjan av honom centralt för att kunna leva annorlunda.

the most subversive, redemptive act that a leader of faith can undertake in the midst of exile. This work of poetic alternative in the long run is more crucial than one-on-one pastoral care or the careful implementation of institutional goals. That is because poetic imagination holds the potential of unleashing a community of power and action that that finally will not be contained by any imperial restrictions and definitions of reality.⁵⁴

Padilla Maggay menar, likt Brueggemann, att Jesus ger exempel på en sådan poetisk föreställningsförmåga när han berättar sina liknelser, liknelser som inbjuder lyssnarna att gå bortom de romerska lagarnas synliga realiteter och de judiska lagarnas restriktioner. Jesus kallade sina lärjungar ur deras traditioner och fick dem att våga kliva in i det alternativa samhälle han kallade Guds rike. Han gav dem inte en färdig mall eller ett program att följa utan han löste människor från dagens vedermödor och inspirerade dem att leva på ett sätt som innebar nya sociala möjligheter.⁵⁵

Dagens andliga ledare behöver lära av Jesu modell, menar Padilla Maggay, och gör sedan ett eget försök att beskriva detta alternativa samhälle. Hon målar först upp känslan av att vara på ett sjunkande skepp, en tid när man känner och erfar att världen är i den ondes våld. Det är en bild av att församlingen gemensamt befinner sig i exil, oavsett vilken kultur eller etnicitet hon kommer från. I ett sådant sammanhang menar Padilla Maggay att berättelsen om det slaktade lammet behöver vara i centrum. Lammet på tronen påminner församlingen om att hon tror på en Gud som upplevt svaghet och som betalat ett högt pris för att besegra ondskan. Inget händer i världen som är utanför hans kontroll, och ju mer hon tillber denne Gud, desto mer medveten blir hon om att hon inte behöver vara rädd för sårbarhet och svaghet. I lovsången och tillbedjan kommer församlingen i kontakt med den kraft som verkligheten styr världen och som utgör hennes sanna hem. Lovsången blir därmed också en motkraft till politiska och ekonomiska krafter som vill förföra, likforma eller splittra

⁵⁴ Walter Brueggeman, *Hopeful Imagination: Prophetic Voices in Exile* (Philadelphia: Fortress, 1986), 96–97.

⁵⁵ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 133.

församlingen eftersom den sjungs av alla folk och stammar och knyter henne samman med Guds pilgrimsfolk genom tiderna.

Wirzba påminner, i sin tur, om *sabbaten* som en slags ”medicin”.⁵⁶ Skapelsens höjdpunkt var, enligt Wirzba, inte den sjätte dagen, när människan skapades, utan den sjunde dagen, när Gud vilade och förnöjt konstaterade att allt var gott. Sabbatsvila blir möjlig när människor upphör med sitt ständiga sökande efter ett mer lukrativt liv eller trevligare vänner och i stället omfamnar de platser och de gemenskaper de finns i och ser dessa som konkreta manifestationer av Guds kärlek.⁵⁷ Ett sådant resonemang överlappar med delar av Karl Barths teologi. Han menar nämligen att det är sabbatsvilan som förändrar människan i grunden.⁵⁸ Detta stämmer också med min egen erfarenhet av att kristna från andra länder ofta är bra på att värna sabbatsvilan, hålla den helig och låta den bli höjdpunkten på veckan. En sådan praktik skulle därför kunna vara viktig att ta vara på som ledare – att söndagens gudstjänst blir en plats där människor inbjuds till såväl vila som till fest, förnöjsamhet och inre förvandling. Församlingen, om den fungerar som det är tänkt, kan då bli det nya hem i exilen som beskrivits ovan, en plats där vilsna och rotlösa kroppar kan få flytta in och skapa nya minnen och erfarenheter av trygghet, gemenskap och framtidshopp.

Wirzba lyftar även fram *nattvarden* som en viktig praktik. I en värld där matvanor är präglade av exilen presenterar han den eukaristiska måltiden och det eukaristiska bordsskicket som ett annorlunda sätt att äta och leva. Han utgår från att Jesus är arketyper för livet självt. Jesus Kristus är det centrum utifrån vilket allt liv ska tolkas och värderas, något som Wirzba menar är särskilt tydligt i Johannesevangeliet, inte minst i Jesu tal om sig själv som ”livets bröd” (Joh 6:35). Detta innebär enligt Wirzba att nattvarden behöver vara central, eftersom den utgör en plats där församlingen får ta emot Jesu mat för att leva det liv han möjliggör. I nattvarden får församlingen den näring och träning hon behöver för att bli ett folk

⁵⁶ Wirzba, *Food and Faith*, 45–47, 138.

⁵⁷ Wirzba, *Food and Faith*, 35–47.

⁵⁸ Karl Barth, *Church Dogmatics III:4* (Edinburgh: T&T Clark, 1960), 57–58.

som deltar i Jesu helande och försonande verk i världen. Eukaristiskt ätande skiljer sig därmed markant från samtidens konsumtionsinriktade approacher till mat, eftersom dessa har konsumentens bekvämlighet, behag och kontroll i fokus. Wirzba citerar här den katolske teologen William T. Cavanaugh:

To consume the Eucharist is an act of anti-consumption, for here to consume is to be consumed, to be taken up into participation in something larger than the self, yet in a way in which the identity of the self is paradoxically secured.⁵⁹

Wirzba talar också om nattvardens *gästfrihet*. När de första kristna försökte äta och dricka till Jesu åminnelse upptäckte de, enligt Wirzba, att livet i Jesus krävde ett nytt sätt att leva. Det innebar en ny social verklighet som inte var förenlig med förtryck, splittring, förnedring och våld. När Anden föll över lärjungarna på pingstdagen började de profetera och tala i tungor. Det här, menar Wirzba, var ett tecken på att de blivit värdar för andra. Någon annans språk och vision tog boning i dem och blev deras inspiration och fokus. Man skulle kunna beskriva det genom att modifiera Paulus ord i Gal 2:20: ”Nu lever inte längre jag utan andra – deras behov, deras glädje, deras hopp, men också deras näring – lever i mig och styr mig.” Livet i Jesus innebär alltså enligt Wirzba en radikal öppenhet till andra – oavsett bakgrund och identitet,⁶⁰ där gästfrihet blir ett uttryck för enhet utan likformighet. Genom gästfrihet föds en gemenskap ur *olikheterna* i stället för likheterna och nattvardsbordet kan här tjäna som en påminnelse om nödvändigheten av att församlingen är gästfri när hon lever i Jesus.

I många kulturer är måltidsgemenskap och gästfrihet långt mycket viktigare än i Sverige. ”Gästen är Guds vän” lyder ett pashtunskt talesätt, och liknande ordspråk finns i flera kulturer.⁶¹ Detta synsätt kan man ta

⁵⁹ William T. Cavanaugh, *Being Consumed* (Grand Rapids: Eerdmans, 2008).

⁶⁰ För fördjupning av detta tema, se Amos Yong, *Hospitality and the Other: Pentecost, Christian Practices and the Neighbor* (New York: Orbis Books, 2008).

⁶¹ Rzehak Lutz, *Doing Pashto: Pashtunwali as the Ideal of Honorable Behaviour and Tribal Life among the Pashtuns* (Afghanistan Analysts Network, 2011), 15.

vara på i det interkulturella ledarskapet, både för att det bidrar till att skapa större förståelse och vidga perspektiven, men också för att det kan ge fördjupad insikt i bilden av Jesus som livets bröd, av nattvardens innebörd och av hur gästfrihet skulle kunna se ut i en kristen församling.

Både Wirzba och Padilla Maggay skriver om gästfrihet på ett sätt som sammanbinder den med Andens verk i församlingen. När Anden faller över lärjungarna blir de kanaler för Guds röst till att förmedla ett budskap som kan dra andra in i samma gemenskap som de fått uppleva. Padilla Maggay påpekar återkommande att det bara är Anden som kan skapa sann förståelse och enhet i en mångkulturell och pluralistisk värld och att det är just Anden som får oss att vilja sträcka oss ut till den som är annorlunda. Hos båda författarna blir karismatiken därför något som påverkar världen på djupet och här har till exempel profetior en uppgift att avslöja vår tids avgudar och våra missriktade begär. De är också en källa till hopp och framtidstro i en värld som är fast i destruktiva globala system. De inger mod och kraft till ett gudsfolk i exil eftersom de formar bilder av Guds framtid i deras inre och förändrar deras sätt att se på världen. Sådana dimensioner av karismatiken har alltså potential att fördjupa församlingens andliga liv och korrigerar en karismatik som ibland blir för individinriktad eller upplevelsebaserad. En lärdom att ta med i interkulturellt ledarskap blir därför att inte tona ner karismatiken i församlingen utan att i stället fördjupa och förmera den på ett sådant sätt att den skapar plats för den Andre i en lidande värld.

LOKALT OCH UNIVERSELLT

PRAKTIKER MED "TÄTA" BESKRIVNINGAR

En av Wirzbas styrkor är att han använder handfasta och begripliga begrepp som trädgård, rötter, sabbat, odling, mat, nattvard och gästfrihet och fördjupar förståelsen av dessa begrepp genom att förklara hur de hänger ihop med såväl vår tids stora klimat- och livsmedelskris som med den kristnes tillhörighet i Gud och syfte som människor. Detta kan relat-

eras till den amerikanske antropologen Clifford Geertz tal om ”täta beskrivningar” (eng. ”thick descriptions”) av handlingar eller fenomen:

If anthropological interpretation is constructing a reading of what happens, then to divorce it from what happens—from what, in this time or that place, specific people say, what they do, what is done to them, from the whole vast business of the world—is to divorce it from its applications and render it vacant. A good interpretation of anything—a poem, a person, a history, a ritual, an institution, a society—takes us into the heart of that of which it is the interpretation.⁶²

Wirzba (och även Padilla Maggay) använder sig av sådana täta beskrivningar när de försöker förstå världen omkring dem. Denna förmåga kan därför anses vara viktig att öva upp i ett interkulturellt ledarskap. I interkulturella sammanhang blir det viktigt att ha täta beskrivningar av vad det är man gör i nattvarden, i tillbedjan och lovsång eller när vi man och äter tillsammans. Det behövs alltså beskrivningar som förmår knyta församlingens praktiker till såväl djupa teologiska sanningar som de problem och utmaningar man ser i omvärlden. Det blir tydligt hos författarna att församlingars liturgier är mer än handlingar som enbart påverkar individer eller den enskilda församlingen – de är praktiker som är till för att förändra världen.

Nattvard och tillbedjan blir med detta synsätt profetiska och politiska protesthandlingar som riktar blicken bort från den här världens avgudar och härskare och sätter fokus på Jesus Kristus och Guds rike. Nattvarden blir en handling som förenar församlingen med Gud och med varandra och som kräver att hon reagerar när någon del av kroppen lider. Hon blir en gemenskap som hämtar modellen för sin gästfrihet från honom som gav sig själv fritt. Liknande resonemang finns hos teologer som Cavanaugh och Daniel G. Groody,⁶³ men Wirzba vidgar alltså eukaristins betydelse till att också omfatta skapelseomsorg och en förståelse av att män-

⁶² Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures* (New York: Basic Books, 2000), 18.

⁶³ Se till exempel William T. Cavanaugh, *Torture and the Eucharist* (Chichester: Wiley, 1998); idem, *Being Consumed*; Daniel G. Groody, *A Theology of Migration: The Bodies of Refugees and the Body of Christ* (New York: Orbis Books, 2022).

niskan hänger ihop med och är beroende av det marken ger. Till skapelseomsorgen kopplar han även odlingspraktiker.

Många församlingar finns idag urbana miljöer där människors vardag är distanserad från naturen och grödorna. Samtidigt finns i församlingarna också människor som tidigare levt i en mycket närmre relation med jorden. De kanske inte är det minsta insatta i globaliseringsteorier och civilisationskritik, men besitter ändå en kunskap om sambandet mellan jorden och maten som urbaniserande medlemmar kan sakna, en sorts kunskap som man inte kan studera sig till utan som kommer genom praktisk erfarenhet – den ”sitter i kroppen”. Interkulturellt ledarskap kan därför handla om att ta vara på denna ”tysta kunskap”⁶⁴ och människors levda erfarenheter och hitta sätt att göra dem relevanta för hela församlingen.

En kyrka i storstaden som vill ta ett skapelseansvar och vara en motkraft till det urbana livets artificiella miljöer skulle till exempel kunna börja med att försöka erövra den förståelse av naturen och jorden som deras medlemmar från agrara kulturer besitter genom att börja odla tillsammans. En sådan enkel praktik, att odla tillsammans, skulle dels kunna ge en förståelse för hur beroende människan är av jorden och hur mat blir till, dels skapa förändrade roller, där man ser på varandra på nya sätt. Den som har svårt att formulera sig vid samtal vid fikabordet eller som aldrig tycks begripa predikningarna kanske har odlat i hela sitt liv. Hen får då helt plötsligt glänsa och lära andra. Det blir också naturligt att lära sig vokabulär om odling på det nya språket, eftersom man tenderar att lära sig språk snabbare om man är intresserad av ämnet och dessutom har en gemensam uppgift där man behöver förstå varandra för att lyckas.⁶⁵ Detta ”odlandets vokabulär” – att bereda plats, så, vattna, rensa ogräs, stötta

⁶⁴ För vidare läsning om ”tyst kunskap”, se till exempel Michael Polanyi, *The Tacit Dimension* (Chicago: University of Chicago Press, 2009).

⁶⁵ Ett projekt som bekräftar tesen och som församlingar skulle kunna hämta inspiration ifrån är Sammar Khalil m. fl., ”Individbaserad trygghetsskapande och språkutveckling genom odling: En fallstudie om arbetslösas utlandsföddas väg i samhället”, *Rapport 14* (Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, 2020).

upp, gallra, skörda och så vidare – kan en lyhörd ledare sedan härleda till bibliska motiv som kan användas i predikningar och undervisning och då kommer kännas igen. Skörden kan bäras fram i en tacksägelsegudstjänst för att påminna församlingen om Guds nåd och godhet och sedan skänkas till de som bäst behöver den. Den här typen av praktiker har alltså ytterst potential att skapa den hemkänsla som lätt går förlorad i exilen.

Att laga mat och äta tillsammans är en annan enkel praktik som redan används mycket i svenska frikyrkor, men som kan förtätas och fördjupas.⁶⁶ Genom en sådan praktik kan minnen väckas till liv, och med dem följer ofta en längtan att berätta om sina rötter för andra. Att få lära känna varandras matkulturers dofter och smaker, att berätta vilken plats måltiden har i respektive kulturer och hur man betar sig vid middagsbordet kan både bli ett sätt att bevara de egna traditionerna samtidigt som det förenar människor över kulturgränserna och bygger vänskap och förståelse. Denna erfarenhet kan sedan kopplas till undervisning om nattvarden och gemenskapen med varandra och med Kristus, och användas för att reflektera kring felaktigt ätande som utarmar jorden.

På liknande sätt går det att forma praktiker kring gästfrihet, sång, dans eller församlingens ekonomi- och lokalförvaltning, förtäta dem med en biblisk och teologisk förståelse och koppla dem till samtidsfrågor. En viktig aspekt av det interkulturella ledarskapet tror jag därför handlar om att använda enkla, kroppsliga praktiker och ge dem mångbottnade beskrivningar som hjälper människor att växa närmre Gud och närmre varandra samtidigt som praktiken faktiskt kan göra en skillnad i världen.

PRIMÄRPERSPEKTIV

Ett viktigt bidrag från Padilla Maggay blir här att hon värderar den kunskap och de erfarenheter som sitter i kroppen hos dem som ingår försam-

⁶⁶ Jag tänker här främst på egna erfarenheter av alla smågrupper jag varit del av genom åren, som träffas i hemmen och delar måltidsgemenskap och ibland även lagar denna mat ihop eller att vara med i en av flera ansvarsgrupper som förbereder kyrkfika och kyrkluncher. I den här typen av samlingar tror jag att samtal om måltiden kan förtätas och fördjupas ytterligare och att fler människor kan bjudas in att vara delaktiga.

lingsgemenskapen. Hon menar att den utbildade medelklass-västerlänningen sällan förstår med hela sin varelse den befriande kraften i ”negro spirituals” eller vördnaden som uppstår i en tacksägelsehögtid där skörden bärs fram,⁶⁷ men det är mycket möjligt att församlingsmedlemmar med annan bakgrund gör det. Församlingen behöver därför öva sig i att oftare se världen från det som Padilla Maggay beskriver som ett primärperspektiv i stället för att låta sekundära perspektiv styra oss i alltför stor utsträckning.⁶⁸ Om en ledare vill bli bättre på att se världen ur ett primärperspektiv i stället för att låta sekundära perspektiv styra i alltför hög utsträckning behöver hen förstå att en del av den kunskap och de praktiker som vår värld behöver finns i minnena och i kroppen hos bönder och hantverkare, hos de som varit på flykt eller hos de slavar som utövat så kallade 3D-jobb:⁶⁹

We are deeply embedded in our memories not just because we can recall them, but because we *are* them ... While most of our thinking about memory seems to focus on its intellectual, cognitive and representational dimensions, in fact, memory is full-bodied; carved into our bodies through the processes of formation and development that goes on implicitly and explicitly throughout our lives.⁷⁰

I svenska frikyrkoförsamlingar finns kroppar som minns samhörigheten med naturen och djuren och därför kan lära andra vad förundran över

⁶⁷ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 20–21.

⁶⁸ Padilla Maggay, *Global Kingdom*, 130. Padilla Maggay menar att de flesta av oss, och i synnerhet unga människor och intellektuella, lever med ett sekundärperspektiv på världen, det vill säga en bild av vår omvärld som skapats av media. Just intellektuella har, enligt Padilla Maggay, visat sig vara sårbara för propaganda för att de absorberar mycket sekundärinformation i stället för att skapa sin uppfattning av världen genom primärinformation. Primära perspektiv får vi genom mänskliga möten och det levda livet i vardagen. Padilla Maggay nämner de fattiga som en grupp människor som i hög grad formas av primärperspektiv eftersom de måste fokusera på ”vardagens intuitiva och organiska autenticitet” i stället för på sekundärkällor.

⁶⁹ 3D-jobs står för den typ av jobb, ofta migrantarbeten, som är ”dirty, dangerous och dirt-cheap/demeaning”. Det är en typ av jobb som globaliseringen och kapitalismen har genererat och som även benämns som modernt slaveri. Det kan till exempel handla om jobb i gruvor, byggbranschen, jordbruk, fabriker och andra jobb som använder sig av migrantarbetare. För mer information se <https://www.ethicaltrade.org/issues/migrant-workers>.

⁷⁰ John Swinton, ”What the Body Remembers: Theological Reflections on Dementia”, *Journal of Religion, Spirituality & Aging* 26 (2014): 160–174 (167).

skapelsen innebär. Där finns kroppar som minns hunger, krig och tortyr och vars ärr kan få andra att förstå att de måste reagera mot världens orättvisor. När församlingen inser att hennes minnen, erfarenheter och vanor sätter sig i kroppen och formar vilka de är blir det också lättare att förstå vikten av att dela nattvarden med varandra och sjunga till det slaktade lammet. Vanor och praktiker formar vem man blir, något som ofta glöms bort i västvärlden, eftersom fokus ofta ligger på kognitiv kunskap.⁷¹ Att människor från det globala syd ofta förstår detta bättre är därför viktigt att ta vara på i ett interkulturellt ledarskap.

KOMMUNIKATION OCH REPRESENTATION

Analyser av interkulturellt ledarskap innehåller ofta reflektioner över kommunikation. Det är till exempel inte ovanligt att man framhåller berättelsernas kraft när man kommunicerar över kulturgränserna.⁷² Padilla Maggays betonar också detta och uppvärderar berättelser, sånger och poesi på ett sätt som gör dem applicerbara inte bara på interkulturellt ledarskap, eftersom hon även pekar på deras profetiska och förvandlande dimensioner. Eftersom de talar till åhörarnas sinnen, minnen och fantasi och inte bara till deras logiska och rationalistiska tänkande besitter de enligt Padilla Maggay en styrka som apologetiska utläggningar inte har.

Det är också vanligt att i relation till interkulturellt ledarskap framhålla vikten av att både vilja och kunna förstå perspektiv som är annorlunda än ens egna.⁷³ I ljuset av Padilla Maggays resonemang kan dock konstateras att detta inte är tillräckligt. Padilla Maggay visar på en viktig förmåga

⁷¹ Beth Elness-Hansson, "The Fruitfulness of the Vineyard Metaphor: Isaiah 5 and Beyond", i David Davage, Mikael Larsson och Lena-Sofia Tiemeyer (red.), *Metaphors in the Prophetic Literature of the Hebrew Bible and Beyond* (Leiden: Brill, 2023), 69–95 (88, 91).

⁷² Stephan Wolting, "Enhancing Intercultural Skills through Storytelling", sidorna 276–285 i Guido Rings och Sebastian Rasinger (red.), *The Cambridge Handbook of Intercultural Communication* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020).

⁷³ Se till exempel Milton J. Bennet, "Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity", i Michael Paige (red.), *Education for the Intercultural Experience* (Yarmouth: Intercultural Press, 1993), 21–77 (113); Michelle LeBaron och Venashri Pillay, *Conflict Across Cultures: A Unique Experience of Bridging Differences* (Yarmouth: Intercultural Press, 2006), 94.

att belysa kapitalismens orättvisor utifrån en position som inte främst grundar sig i politisk ideologi eller teoretiska ansatser utan i levd verklighet. I det representerar hon en stor grupp människor som ofta beskrivs som globaliseringens *förlorare*. I ett interkulturellt ledarskap kan det alltså anses viktigt att förstå vikten av *representation* och den kraft som ligger i att minoriteter och marginaliserade kan identifiera sig med ledarskapet. Det är lätt att uppfatta sin egenkulturella förståelse av teologi som den sanna "bibliska" förståelsen. Att verka för ett mångkulturellt ledarskap eller att som ledare regelbundet läsa teologer från det globala syd och lyssna på predikningar från ledare i andra kulturer kan vara en nödvändig motvikt mot detta och hjälpa att bryta monokulturella mönster och vidga perspektiven.

SUMMERING

I denna artikel har jag argumenterat för att de interkulturella teologiska betoningar som återfinns i två böcker av Melba Padilla Maggay och Norman Wirzba kan ses som förebildande för ett interkulturellt ledarskap i bemärkelsen att de behandlar brännande globala frågor utifrån ett teologiskt perspektiv, med bibelordet i centrum. Deras sätt att hålla ihop spänningen mellan det *lokala* och *universella* och mellan *hem* och *exil* genom betoningar av *församlingens praktiker* menar jag framstår som centrala aspekter av ett sådant ledarskap. Här har också det nära sambandet mellan människa och skapelse återkommande betonats, någonting som den svenske teologen Peter Halldorf relaterat till en hoppets hållning i boken *Därför sörjer jorden*, en hållning som kännetecknat både Padilla Maggays och Wirzbas resonemang:

Att bevara hoppet när påfrestningarna är stora är både en mental och en andlig kamp och definitivt inget vi förmår på egen hand. Hopp är en gemensam akt. Därför behövs de goda gemenskaperna, mindre och större, som kan utgöra hoppfulla förtätningar ... Det är hoppet om ett

slutligt genombrott för hela skapelsen – inte hotet om ett sammanbrott – som motiverar att leva ansvarsfullt och hoppfullt i den här världen.⁷⁴

⁷⁴Peter Halldorf, *Därför sörjer jorden* (Bjärka-Säby: Silentium, 2019), 136.